

ГЕОРГИ МИХАЙЛОВ
ПРЕДГОВОР КЪМ
БЪЛГАРСКОТО ИЗДАНИЕ

chitanka.info

Човек винаги е обръщал очи към миналото. Не от просто любопитство — там са неговите корени с последиците им. У всеки народ този интерес е предизвикан от един основен стремеж — да разбере извора на своята национална култура. Но коя национална култура е напълно самобитна? От зората на времето културни ценности са се възприемали, разменяли и предавали после на потомството. Историята на човешката цивилизация като цяло не би била разбрана без познаване на отделните цивилизации. А един от основните елементи на това, което наричаме европейска култура, е тази на древна Гърция.

Сложен е пътят на гръцката култура. Нови открития и проучвания направиха нашите представи за нея днес по-точни и по-различни, Гърция на I-то хилядолетие наследи ценности от една друга, предходна епоха, известна с условното название критско-микенска, по името на две от главните ѝ огнища — о. Крит и прославената от Омир Микена* в Пелопонес^[1], — и траяла до XII-XI в. пр.н.е. Едно капитално откритие ни даде възможност да я опознаем по-добре — разчитането на едната от тогавашните две писмени системи, писмото Б. А като последица от това — да разберем по-добре и наследството, което тя е оставила в Елада. Но древногръцката култура не е просто нейно продължение. Тя е качествено нова култура. Близкият изток е влиял на критско-микенската култура, но сега неговото влияние е особено силно и най-осезаемо през архаичния период. Това обаче не направи от Гърция „източна“ страна. Елинският народ пречупи чуждото през своя характер и темперамент, направи го свое и така обогати своята култура, без да обезличи нейната национална физиономия. Най-големият културен разцвет на Гърция е през V в. пр.н.е., век, известен още с названието „Периклов“.

Но вече през „Перикловия век“ се набелязват симптомите на кризата на античното общество, която доведе постепенно до големите промени в края на IV в., свързани с името на Александър Велики. Неговите изключителни завоевания доведоха до създаването на големите монархии в егейската област, в които се развиваща обща по своите черти култура — „елинистическата“. Това название показва, че един от основните ѝ елементи — но само елемент — е елинската. Рим влезе в контакт с този свят и постепенно го завладя, и така тази култура обогати неговата. Трайни ценности на тази елинистическо-

римска култура се предадоха по-нататък на средновековна Европа, която въпреки своя мрачен мироглед ги пазеше латентно в себе си, за да разцъфнат отново през Ренесанса. Ренесанс не означава нищо друго, освен възраждане на Античността. Да се възроди Античността — това е наивен начин на мислене и усещане, но той показва колко много Нова Европа е черпела от класическата древност и дължи на нея, а следователно и на Елада. Оттогава насетне Европа постоянно е търсела да влиза в контакт с това далечно минало и то я е обогатявало.

Днес ние не гледаме на Античността с влюбените и романтични — и заслепени — очи на Рафаел или Микеланджело и на другите от Възраждането, на Боало, Корней или Расин от епохата на френския класицизъм на VII-VIII в., на дейците от Френската революция или на Винкелман, Гьоте и Шилер от времето на немския хуманизъм. За нас класическата древност е завършен исторически период, който можем да наблюдаваме и изучаваме безпристрастно, но не и безстрastно, и затова можем да имаме по-ясна преценка за всичко и по-точно да установим истинските ценности. Винкелмановата формулировка „благородна простота и благородно величие“ отдавна е изоставена като общоважеща за гръцкото изкуство. Периклова Атина с духовния си подем очароваше и заслепяваше и ставаше причина елинистическата епоха да се смята за по-малко ценна. Този начин на виждане е вече изживян.

Голямо е наследството и влиянието на класическата елинска и на другите последвали я антични епохи в областта на литературата, изкуството, философията. Дори в тези науки, които наричаме положителни. И до днес геометрията почива на Евклидовите принципи, учат Питагоровата теорема и Архимедовия закон и един Коперник промени виждането на света по податки в древните извори за хелиоцентричната система на Аристарх от Самос*, потискана и преследвана от средновековната християнска доктрина и църква. А що да кажем за понятието атом?

Познаването на античната култура е от интерес и за нас, българите, и по особени причини. Земите, в които живеем, са част от онзи голям ареал, в който се разви и гръцката култура, и те са били в непосредствен контакт с нея. Те са част от елинистическия свят и са влизали в системата на Римската империя и споделили нейната съдба. Българската държава бе създадена в тези земи и нейната история и

култура са във връзка с историята и културата на Византия. С познаването на тези епохи можем да изтъкнем по-ясно и нашите стойности.

* * *

Културата е нещо многостранно и тя може да бъде погледната от различни страни или да се поставят във фокус различни нейни области. Последното е задача на отделните дялове на съответната наука и с техните постижения се допълват или коригират нашите познания за цялостния културен процес. Такъв е именно случаят с античния свят, за който нашите знания днес са много по-богати от вчера и затова и отношението ни към него е по-различно, отколкото в миналото, и то върви към все по-голяма точност. Знания по-богати, но невинаги съвсем достатъчни, и често ученият се изправя пред тежки проблеми. Да се направи синтеза, и то в едно-единствено съчинение, на това богатство от знания, достигнати във всички области на науката за древността, и то с познаването на всички проблеми, които тази наука поставя в клоновете си, давайки си сметка за това, което ни липсва или ще ни липсва — това смятам не само за крайно трудно, но и за невъзможно и не по силите на един човек. При това личните интереси на учения, свързани с частните въпроси, върху които работи, стават неволна причина било да убегнат от погледа му, било да не сложи достатъчно акцент на едни явления, колкото и на други, и това ще се отрази на равновесието в третирането на материията. Пък дали има човек, който да е еднакво господар във всички области? Само този, който е работил продължително и дълбоко в науката за древността и се е сблъскало трудността и сложността на нейната проблематика, знае ясно това и има смелостта да го каже. Това съзнание има авторът на тази книга и пишещият тези редове го споделя. Но в тези обстоятелства лежи и благотворната причина отделни трудове да хвърлят различна светлина и тъй общата картина да става по-нюансирана.

* * *

Книгата, която държим в ръце, е написана от професор по антична и по-специално по древногръцка археология в Парижкия университет — Франсоа Шаму, един от най-добрите специалисти в тази област. Учен с широк диапазон, верзиран изобщо в древността, фамилиаризирал се с ландшафта и с това, което до днес се е запазило на повърхността като останки или разкопките разкриват в земите, където тази култура се е развивала, и с лично проучване на паметниците и древните текстове, проф. Шаму се е постарал да ни представи старогръцката култура в нейните съществени области.

След един преглед на „предисторията“ на класическата гръцка култура — микенската епоха, авторът се спира последователно на отделните исторически периоди: „Омировата“ епоха, архаиката и класическата епоха с техните характерни черти и явления, за да премине към феномена война, която е едно цялостно отношение към света и поради, това авторът ни запознава не само с военното дело, но и обръща внимание на войната като социално явление и психика; към религията, и то не, за да ни представи едно систематично изложение, но за да покаже какво е схващането и отношението на древния грък към нея и какви са нейното място и роля в живота на отделния човек и на обществото; към това, каква е организацията на гръцкия град държава и различията в отделните политически системи и какво е неговото отношение към гражданина и на гражданина към него; към литературата и философията; най-после към изкуството, при което авторът показва как модерният човек трябва да накара археологическия паметник да заговори, как да разбере идеята и темата на твореца, защото „изкуство за изкуството“ е теория, чужда на елинското съзнание. Но не всички дялове са разработени в еднаква степен. Например главата „Мислители и поети“ е по-скоро една стегната характеристика на философската мисъл и на литературата, докато тази за изкуството е с много по-широк диапазон. Други неща не са достатъчно или пък изобщо засегнати. Ние бихме очаквали например да бъдат посветени страници на общественото и юридическото положение на жената, да се каже нещо повече за семейния и всекидневния живот. Авторът сам има съзнанието за това и почтено предупреждава читателя и обяснява намеренията си в увода.

Но това, което е поднесено, дава ясна и добра картина на културния процес през третирания период. Към материията авторът се

отнася със съзнанието, че Античността не тряба да се модернизира — да се привнасят при обяснението ѝ чужди на нея елементи и така да получаваме погрешни представи. Той обича гръцката култура, но е чужд на нейната идеализация. Ценейки и изтъквайки нейните достойнства, той ни най-малко не затваря очи пред недостатъците ѝ. Ако ни трябва пример, нека обърнем внимание на редовете за античната „демокрация“, която той определя като фикция. Но има случаи, когато не можем да се съгласим с Шаму или да не отбележим известни грешки. Така например тримата големи трагици не могат да бъдат поставени на един и същ план при концепциите им за света и человека, за „Съдбата“, и у Еврипид не е изтъкната кризата на полисното съзнание. Или при Тукидид*, че не е показана ясно именно историческата критика, на която той е, така да се каже, основател и която е основна отлика при сравнението му с Херодот*, или това, че у него не божествен промисъл ръководи човешките дела, както е у „башата на историята“. В друг случай, този път от областта на религията, имаме съвсем рационалистично обяснение: измиването на ръцете с вода преди жертвоприношение например е представено само като уважение към боговете, докато в същността си то е магически обред. Но такива места, редки мога да кажа, не са характерни за изложението. Няколко пасади бяха променени или изоставени от втора или с негово съгласие.

Книгата е написана компетентно и изложението е ясно, без сложността на материята да затруднява мисълта или фразата, като в редица случаи все пак предполага известни предварителни знания.

Достойнствата ѝ се повишават от няколко допълнителни неща. Първото е подробният указател* на думите и имената. Той не е просто списък с изредени думи и съответните страници, където те се срещат, но представя в същност свояго рода малък речник с енциклопедичен характер, който дава допълнителни знания. Този указател е от особена полза не само за по-доброто разбиране на текста, но има стойност сам за себе си. Второто нещо са хронологическите таблици, в които се съпоставят важните политически, военни и културни събития в гръцкия свят наред с подобни събития извън него. На трето, но не и на последно, място пред нас е богата и сполучлива илюстрация: 200 снимки към текста и 30 към указателя, с голяма художествена и естетическа стойност, и други 34 планове, карти, скици и рисунки към

текста и указателя, всичко това с подробни обяснителни текстове, не само освежават книгата, но говорят образно на читателя и дават допълнителна информация към материията.

* * *

Проф. Шаму подготвя втори том — върху културата на елинистическата епоха. Докато за класическа Гърция имаме ясна обща концепция, за елинизма не е така. Още от времето на Драйзен той се разглежда като друга форма на елинския свят и култура, дори някои са толкова крайни, че виждат в лицето на Александър Велики обединителя на всички гърци и покорителя и цивилизатора на „варварите“ — нещо като втора глава от „Историята на Гърция“. Според мен това схващане трябва вече да се изживее. Ако се погледнат не само през очите на гръцкия свят, а и на другия, източния, явленията ще се покажат в много по-друга светлина. Интересно ще бъде как вещото перо на проф. Шаму ще представи тази сложна и многогранна епоха.

Проф. д-р Георги Михайлов

[1] В електронния вариант на книгата, думите, които са обяснени в Указател-речника, са отбелязани със знака *. — Бел.ел.кор. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на **Моята библиотека** и нейните всеотдайни помощници.

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.